

١٠٠

خاڵی گرنگ سەبارەت بە

نۆمینەی حاجیان و ئەحکامەکانی

قوربانی کردن

بەشی یەکەم

فەزڵ و گەورەیی دە ڕۆژی یەکەمی مانگی حاجیان

١-خوای پەروەردگار فەزڵ و ڕێزی هەندێ کات و ڕۆژ و مانگی داوە بەسەر ئەوانی تردا ، فەزڵ و ڕێزی دەڕۆژی یەکەمی مانگی حاجیانی داوە بەسەر ڕۆژەکانی تردا و لەناو ئەو دە ڕۆژەشدا ڕۆژی جەژنی قوربانی داوە بەسەر نۆ ڕۆژەکەی تردا ، وباشترین ڕۆژەکانی حەفتە ڕۆژی هەینی یە ، وباشترین شەوەکان: دەشەوی کۆتایی مانگی ڕەمەزانە ، و لەو دە شەوەشدا شەوی قەدر باشترینیانە .

٢- خوای گەورە لە ساڵ و کاتەکاندا جۆرەها دیاری و هەلی داناوە بۆ بەندە یەکخواپەرستەکانی ، لەوانە: دەڕۆژی یەکەمی مانگی حاجیان ، ئەم دە ڕۆژە یەکێکە لەو کاتانەی کە عیبادەت کردن تیایدا ڕێز و قەدرێکی تایبەتی هەیە ، ئا لەم ڕۆژانەدا کەسی باوەڕداری یەکخواپەرست هەوڵەکانی خۆی دەخاتە گەڕ بۆ بەدەستی هێنانی ڕەزامەندی خودا وبەرز کردنەوەی پلە وپایەی و پڕ کردنەوەی ئەو کەموکورتیانەی کەهەیەتی ، وچاوەڕێی ڕەحم وبەزەیی خودا دەکات .

٣- چاکەکردن لە دە ڕۆژی سەرەتایی مانگی حاجیان لەهەموو ڕۆژەکانی تری ساڵ باشترە ، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمویەتی:

((مَا مِنْ أَيَّامٍ الْعَمَلُ الصَّالِحُ فِيهِنَّ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ هَذِهِ الأَيَّامِ الْعَشْرِ ، فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلاَ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) : وَلاَ الْجِـهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِلاَّ رَجُلٌ خَرَجَ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فَلَمْ يَرْجِعْ مِنْ ذَلِكَ بِشَيْءٍ)) [١]

واتە : هیچ ڕۆژانێك نییە کردەوەی چاکە تێیدا خۆشەویست تر بێت لە لای خوا وەکو ئەم دە ڕۆژەی مانگی حاجیان ، وتیان : تەنانەت جیهادیش لە پێناوی خوادا ؟

فەرمووی : تەنانەت جیهادیش لە پێناوی خوادا ، تەنها مەگەر پیاوێك نەبێت کە بە خۆی و ماڵ و سامانییەوە دەربچێت بۆ جیهاد لە پێناوی خوادا و هیچیش لەوانە نەگەڕێتەوە.

[١] صحيح البخاري رقم : (٩٦٩) وصحيح سنن الترمذي رقم : (٧٥٧) واللفظ لـهُ .

٤- عیبادەتە فەرزەکان لەم دەڕۆژەدا خێریان زیاترە بەبەراورد بەڕۆژەکانی تری ساڵ ، وپاداشتیان زۆرترە ، وبەهەمان شێوە سوننەت لەم دەڕۆژەدا خێری زیاترە بەبەراورد بەڕۆژەکانی تری ساڵ ، وپاداشتی زۆرترە [1]

٥- نوێژ کردن لەم دەڕۆژەدا خێری زیاترە بەبەراورد بەڕۆژەکانی تری ساڵ ، و پاداشتی زۆرترە ، و بەهەمان شێوە ڕۆژوو ، وقورئان خوێندن ، و نزاو پاڕانەوە ، و خۆشکاندن بۆ خودا ، و چاک بوون لەگەڵ دایک وباوکدا ، و گەیاندنی سیلەی ڕەحم و سەردانی خزم وکەس وکار ، و جێ بەجێ کردنی پێداویستی خەڵک ، و سەردانی نەخۆش ، وشوێنکەوتنی جەنازە ، و چاک بوون لەگەڵ دراوسێدا ، و خواردن بەخشین ، و ئەو کردەوانەی کەسوودی گشتیان هەیە ، وبەم شێوەیە تا کۆتایی .

[1] الفتح الباري لابن رجب (٩ / ١٥) .

٦- فەزڵ وڕێزی ئەم دە ڕۆژە شەویش دەگرێتەوە ، بەڵام فەزڵی دەشەوی کۆتایی مانگی ڕەمەزان لەدە شەوی سەرەتایی مانگی حاجیان زیاترە ، وڕۆژەکانی لەڕۆژەکانی مانگی ڕەمەزان فەزڵی زیاترە ، لەبەر بوونی ڕۆژی عەرەفە وجەژن و تەرویە تیایدا . [١]

٧- لەم دەڕۆژەدا جۆرەها عیبادەت کۆدەبنەوە کەلەمانگەکانی تردا بەو شێوەیە بوونیان یە ، وەک حەج وقوربانی کردن ، جگە لەنوێژ وڕۆژوو وخێر وسەدەقە . [٢]

٨- یەکێکە لەڕێز وفەزڵەکانی ئەم دەڕۆژە ئەوەیە: خوای پەروەردگار سوێندی بەشەوەکانی خواردووە ، هەروەک فەرموویەتی:
﴿ وَالْفَجْرِ (١) وَلَيَالٍ عَشْرٍ ﴾ [الفجر : ٢] .

---

[١] مجموع الفتاوى (٢٥: ٢٨٧) ، وبدائع الفوائد لابن القيم (٣/ ١٦٢) ، وزاد المعاد (١/ ٥٧) ، وتفسير ابن كثير (٥/ ٤١٦).
[٢] فتح الباري لابن حجر (٢/ ٤٦٠).

٩- یەکێکی تر لەفەزڵ وڕێزەکانی ئەم دە ڕۆژە ئەوەیە:

ڕۆژی عەرەفەی تێدایە ، ئەو ڕۆژەی کەخوای پەروەردگار دینی تیادا کامڵ وتەواو کرد ، ونیعمەتی خۆی بۆ موسوڵمانان تەواو کرد ، هەروەک فەرموویەتی: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا ﴾[المائدة: ٣] .

واتە: ئەمڕۆ دینەکەی خۆم بۆتان تەواو کرد، هەرگیز پێویستتان بە زیادە نابێت بیهێننە ناو دینەکەتانەوە، وە ئاشکرام کرد بەسەر هەموو دینەکاندا، (ئەم ئایەتە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی بیدعەی حەسەنە لە دیندا نیە، (ئیمامی مالیك) دەفەرمێت: (هەرکەسێك لە ئیسلامدا بیدعەیەك بکات و بڵێت حەسەنەیە ئەوا بڕیاری ئەوەی داوە کە پێغەمبەری خوا- صلى الله عليه وسلم - خیانەت و ناپاکی لەم دینە کردووە، چونکە خوای گەورە دەفەرمێت: ئەمڕۆ من دینەکەی خۆمم بۆتان تەواو کرد، بۆیە ئەوەی ئەو رۆژە دین نەبووبێت ئەمرۆیش دین نیە، وە ئەم ئایەتەی خوێندەوەو کردی بە بەڵگە لەسەر قسەکەی) لە پاش ئەم ئایەتە هیچ حەڵاڵ و حەرامێك دانەبەزی ، وە نیعمەتی خۆم تەواو ڕژاند

بەسەرتاندا بەوەی کە مەککەم بۆ ئازاد کردن و بەسەر کافراندا زاڵم کردن ، وە ڕازی بووم کە ئیسلام دینی ئێوە بێ تا ڕۆژی قیامەت، وە ئێوەیش رازی بن کە دینتان بێت، ئەمە دوا ئایەت بووە لە قورئانی پیرۆز دابەزی لە (حَجَّةُ الْوَدَاعِ) لە حەجی ماڵئاوایی لە ڕۆژی عەرەفە لە ڕۆژی جومعەدا کە پێغەمبەری خوا- صلى الله عليه وسلم - بە پێوە راوەستا بوو، وەهەشتاو یەك رۆژ پاش ئەم ئایەتە کۆچی دوایی کرد .

١٠- یەکێکی تر لەڕێزو فەزڵەکانی ئەم دەڕۆژە ئەوەیە: ڕۆژی حەجی گەورە (یوم النحر) ، و(یوم الحج الأكبر)ـی تێدایە ، کەگەورەترین ڕۆژە لەلای خودا ، هەروەک لەفەرموودەیەکدا هاتووە : (إنَّ أفضلَ الأيَّامِ عندَ اللَّهِ يومُ النَّحرِ ثمَّ يومُ القرِّ) [1] واتە: باشترین ڕۆژەکانی لەلای خودا ڕۆژی قوربانی کردنە پاشان ڕۆژی دوای ئەوە .

و بۆیە ڕۆژی دواتر ناونراوە (يومُ القرِّ) لەبەر ئەوەی خەڵک لەو ڕۆژەدا جێگیر (يستقر) دەبن لە(منى) .

---

[1] رواه أبو داود (١٧٦٥)وصححه الألباني

١١- سەلەف ڕەحمەتی خوایان لێ بێت زۆر سوور بوون لەسەر هەوڵدان وعیبادەت کردن لەم دەڕۆژەدا ، وزۆر بەگەورەیان دادەنا .

لەوانە سەعدی کوڕی جوبەیر کاتێ ئەم دەڕۆژەی بەسەردا دەهات زۆر عیبادەتی ئەنجام دەدات ، بەشێوەیەک خەریک بوو توانای بەسەردا نەمێنێ ، ولەو دەشەوەدا خەڵکی هەڵدەنا لەسەر عیبادەت ودەیفەرموو: ((لا تُطْفِئُوا سُرُجَكُمْ لَيَالِي الْعَشْرِ)) [١] واتە : شەوانی دە ڕۆژی یەکەمی مانگی حاجیان چراکانتان مەکوژێننەوە [مەبەستی ئەوەیە : شەونوێژ بکەن و قورئان بخوێنن و زیکری خوا بکەن] .

وە ئەبو عوسمانی نەهدی دەیفەرموو : (كانُوا يُعَظِّمُونَ ثلاثَ عَشَرَاتٍ: الْعَشْرُ الأُوَلُ مِنَ الْمُحَرَّمِ، والعَشْرُ الأُوَلُ مِنْ ذِي الحِجَّةِ، والعَشْرُ الأَوَاخِرُ مِنْ رَمَضَانَ) لطائف المعارف (٣٥) .

واتە: ئەوان سێ دە ڕۆژییان بەگەورە دادەنا: دە ڕۆژی یەکەمی مانگی موحەڕەم ، و دە ڕۆژی یەکەمی مانگی حاجیان ، و دە ڕۆژی کۆتایی مانگی ڕەمەزان .

[١] لطائف المعارف (٢٦٣) .

١٢- پێویستە لەسەر موسوڵمان ئاگاداری ئەم دە ڕۆژە بێت و لەدەستی نەدات ، و کردەوەی چاکی زۆر تێدا ئەنجام بدات ، و کاتەکانی بە شتی باش و خێر بەڕێ بکات، بەڕاستی جێی سەرسوڕمانە لەمانگی ڕەمەزاندا چوست وچالاک بین ودواتر لەم دە ڕۆژەدا تەمبەڵی بکەین ، لەکاتێکدا ڕۆژەکانی لەڕۆژەکانی مانگی ڕەمەزان ڕێزدار ترە ، و کردەوە کردن تیایدا خۆشەویسترە بەلای خوداوە.

١٣- ئامان ئامان ئاگادار بن لەبەفیڕۆدانی کات لەم دە ڕۆژەدا و خۆ سەرقاڵ کردن بەشتی خراپ و بێ سوودەوە هاوشێوەی نوستن ، و وتی و وتی ، وتەماشاکردنی کەناڵەکان ، وسەرقاڵ بوون بە تۆڕە کۆمەڵایەتیەکانەوە ، چونکە ئەم کاتانە غەنیمەت ودەستکەوت گەلێکی زۆر گەورەن و گەر لەدەستت بچێ قەرەبوو ناکرێنەوە .

١٤- باشترین کردەوە لەم دەڕۆژەدا :حەجە ، ئەو حەجەی کەخودا قەبوڵی کردووە، لەفەرموودەدا هاتووە: (الحج المبرور ليس له جزاء إلا الجنة) متفق عليه . واتە: حەجی وەرگیراو وقەبوڵ کراو هیچ پاداشتێکی نییە جگە لەبەهەشت نەبێت .

١٥- سوننەتە لەم دەڕۆژەدا زۆر زیکر ویادی خودا بکرێت ، لەهەموو کات وسات وبارێکدا ، بەدانیشتەنەوە بێت یاخود بەپێوە ، وپاڵکەوتنەوە ،وە بەسواری بێت یاخود بەپیادە .

١٦- زۆر وتنی (لا اله إلا الله) و (الله أكبر) و (الحمد لله) کردن، پێغەمبەرﷺ فەرموویەتی: (ما من أيام أعظم عند الله ولا أحب إليه العمل فيهن من هذه الأيام العشر فأكثروا فيهن من التهليل والتكبير والتحميد)[1] واتە: هیچ ڕۆژانێك نییە لای خوا گەورەتر بێت و کردەوەی تێدا خۆشەویست تر بێت لەم دە ڕۆژە، دەی زۆر (لا اله إلا الله) و (الله أكبر) و (الحمد لله) بکەن .

[1] أخرجه احمد(٧ / ٢٢٤) وصحّح إسناده أحمد شاكر .

١٧- (الله أكبر) و (سبحان الله) و(لا إله إلا الله) كردن ؛ ئا ئەمانە پێیان دەوترێت: (الباقيات الصالحات) ، وخۆشەویسترین وتەن بەلای خوداوە ، وهەروەها لەهەموو ئەو شتانەی کەخۆر بەسەریاندا هەڵدێ خۆشەویسترن بەلای پێغەمبەرەوە صلى الله عليه وسلم ، و باش وایە لەم ڕۆژانە دەنگ بەزیکر کردن بەرز بکرێتەوە ، وبەپێ و دانیشتنەوە ، وبەسواری وپیادە ، لەماڵ وڕێگاو بانەکاندا ، و لەمزگەوت و شوێنە گشتیەکاندا ، و لەبازاڕ وجێگای کاردا .

١٨- (الله أكبر) كردن لەم دە ڕۆژە و هەموو جێگە و کات وساتێکدا دەکرێت ، لەهەموو ئەو جێگایانەی کەزیکر ویادی خودا تیایدا دروستە ، موسوڵمان بەئاشکرا دەیکات ودەنگی پێ بەرز دەکاتەوە ، خوای پەروەردگار فەرموویەتی: ﴿وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّن بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ﴾ [الحج : ٢٨]

بڵاوترین شێوەی (الله أكبر) كردن بەم شێوەیەیە (الله أكبر ، الله أكبر ، لا إله إلا الله، الله أكبر ، الله أكبر ، ولله الحمد) ، وئەم بابەتە مەجالی تێدایە ومەرج نییە تەنها بەم شێوەیە بێت .

١٩- ڕۆژوو گرتنی نۆمینەی حاجیان (هەر نۆ ڕۆژەکە)سوننەتە .

وە ڕۆژوو گرتن کەفارەتی تاوانە ، و پارێزە لەئاگر ، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمویەتی : هەر بەندەیەك لە بەندەکانی خوا ڕۆژێك بە ڕۆژوو بێت لە پێناوی خوای پەروەردگار ، ئیللا بە هۆیەوە خوای پەروەردگار ڕوومەتی لە ئاگری دۆزەخ (٧٠) حەفتا پایز (واتە : ساڵ) دوور دەخاتەوە .

٢٠- ڕۆژووی ڕۆژی عەرەفە سوننەتی پێغەمبەرە صلى الله عليه وسلم و هەلێکی گەورەیە ، و تاوانی دوو ساڵ دەسڕێتەوە ، پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی : (صِيَامُ يَوْمِ عَرَفَةَ أَحْتَسِبُ عَلَى اللَّهِ أَنْ يُكَفِّرَ السَّنَةَ الَّتِي قَبْلَهُ وَالسَّنَةَ الَّتِي بَعْدَهُ) [1] واتە : ڕۆژووی ڕۆژی عەرەفە چاوەڕوانم کە خوا بیکاتە مایەی کەفارەت و سڕینەوە و لێخۆشبوونی تاوانی ساڵێك لە پێشییەوە و ساڵێکیش لە پاشییەوە (واتە : ببێتە کەفارەتی تاوانی دوو ساڵ)

تێبینی : ڕۆژووی ڕۆژی عەرەفە لەشەوەوە نیەتی بۆ دەهێندرێت ، بەڵکو پاداشتەکە تەواو وبێ کەم وکورتی بێت .

---

[1] رواه مسلم (١١٦٢) .

٢٠- باش وایە ماڵ و منداڵ و کەسوکار لەسەر ئەم ڕۆژووە ڕابهێندرێن ، سەعیدی کوڕی جوبەیر دەیگوت: **أيقظوا خدمكم يتسحرون لصوم يوم عرفة)** [1] واتە: خزمەتکارەکانتان بەخەبەر بێننەوە بەڵکو پارشێو بکەن بۆ ڕۆژووی ڕۆژی عەرەفە .

٢١- سوور بە لەسەر ئەوەی لەگەڵ ئاوابوونی خۆری ڕۆژی عەرەفەدا تاوانەکانت ئاوا بین، ئەوەش بە دوعا کردن و پاڕانەوەی زۆر .

٢٢- یەکێک لە بازرگانییە پڕ خێر و قازانجەکان خەتم کردنی قورئانی پیرۆزە لە دە ڕۆژی یەکەمی مانگی حاجیان ، چونکە خوای پەروەردگار بەهەر پیتێک دە خێر وچاکەت بۆ دەنوسێت ، و بێ گومان قورئان خوێندن لەم دە ڕۆژە خێری زیاتری هەیە .

وهەروەها لە زیرەکی و تێگەیشتووی موسوڵمان ئەوەیە لەم دە ڕۆژەدا چەند جۆرێک عیبادەت پێکەوە کۆ بکاتەوە ، هاوشێوەی زیکر و نوێژ و بەخشین و دوعا و کاری چاکە بەگشتی.

---

[1] حلية الأولياء (٢٨١) ، والسير (٤/ ٣٢٦).

٢٣- ئەو كەسانەی كە نیازی قوربانی كردنیان هەیە لە یەكەم ڕۆژی مانگی حاجیانەوە نابێ دەستكاری مووی لاشە و نینۆكیان بكەن تاوەكو قوربانیەكەیان سەر دەبڕن ، پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم فەرمویەتی : (إِذَا رَأَيْتُمْ هِلالَ ذِي الْحِجَّةِ وَأَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يُضَحِّيَ فَلْيُمْسِكْ عَنْ شَعْرِهِ وَأَظْفَارِهِ)

وفي لفظ له : (إِذَا دَخَلَتْ الْعَشْرُ وَأَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يُضَحِّيَ فَلا يَمَسَّ مِنْ شَعَرِهِ وَبَشَرِهِ شَيْئًا)رواه مسلم (١٩٧٧) .

واتە : ئەگەر مانگی زولحیجەتان بینی وەكەسێک لە ئێوە ویستی قوربانی بكات با دەست بگرێتەوە لە موكردنەوە و بڕینی نینۆكەكانی.

لە لەفزێكی تردا هاتوە كە فەرمویەتی :ئەگەر چونە نێو دە ڕۆژی سەرەتای مانگی زولحیجەوە وەكەسێک لە ئێوە ویستی قوربانی بكات ئەوە با دەستبگرێتەوە لە پێست و موو لەخۆكردنەوە.

٢٤- هەر کەسێک بزانێت ئامانجەکەی چیە لە دنیادا ئەو کات هەوڵی بۆ دەدات و خۆی بۆ ماندوو دەکات ، گومانیشی تێدا نیە ئامانج و هەدەفەی گەورەی کەسی موسڵمان بەدەستهێنانی ڕەزامەندی خوای گەورە و بەهەشتەکەیەتی ، دەی با پەلە بکەین لەئەنجامدانی کاری چاکەدا ، و هەموو تەوبە بکەین وبگەڕێینەوە بۆ لای خودا ، ئەوەش بەیەکجاری وازهێنان لەگوناە و تاوان ،و با ئەم دە ڕۆژە بکەینە خاڵی وەرچەرخان وهەڵدانەوەی لاپەڕەیەکی نوێ لەگەڵ خوای گەورەدا ، خوای پەروەردگار فەرموویەتی : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُكَفِّرَ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾ [التحريم : ٨] .

واتە: ئەی باوەڕداران ئێوە تەوبە بکەن و بۆ لای خوای گەورە بگەڕێنەوە بەڵام تەوبەیەکی ڕاستگۆ و نەصوح، ئەوەیە کە مرۆڤـ بە ڕاستگۆیی و بەدڵسۆزی تەوبە بکات و ئەوەی لە ڕابردوودا کردوویەتی لێی پەشیمان بێ، وە ئەوەی کە ئێستا لە تاوان ئەیکات دەستی لێ هەڵگرێ، وە عەزیمەتی هەبێ کە لە داهاتوودا نەگەڕێتەوە سەری، وە بە دڵ پەشیمان بێ لەوەی کە ڕابردوو کردوویەتی، بە زمان داوای

لێخۆشبوون له خوای گەوره بكات، به لاشه دەستی لێ هەڵگرێ، عەزیمەتی هەبێ نەگەڕێتەوه سەری، وه ئەگەر ماف و حەقی خەڵكیش بوو حەقی خەڵكی بگەڕێنێتەوه ، به دڵنیایی خوای گەوره له تاوانەكانتان خۆش ئەبێ ئەگەر تەوبەیەكی وا بكەن ،وه ئەتانخاتە بەهەشتەوه كه پڕه له باخ و باخات كه جۆگەله ئاو بەژێر دارو خانووەكانیاندا ئەڕوات .

٢٥- كاری چاكه ودوور كەوتنەوه لەتاوان لەم ده ڕۆژەدا ، موسوڵمان ڕادەهێنێت لەسەر بەگەوره دانانی شەعائیرەكانی خودا ، و پارێزگاری كردن لەسنورەكانی ، ئەم ده ڕۆژه لەمانگه حەرامكراوەكانه ، خوای پەروەردگار لەبارەی مانگی حەرامكراوەوه دەفەرمووێت: ﴿فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ﴾ [التوبة: ٣٦].

وه هەروەها فەرموويەتی: ﴿وَمَن يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِن تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ [الحج : ٣٢] هەر كەسێك دروشمەكانی دین و فەرمانی خوای گەورەو حەج كردن به گەوره بزانێ، ئەمه نیشانەی تەقوای دڵی ئەو كەسەیه كەسێكه تەقوا له دڵیدایه.

وە هەروەها فەرموویەتی: ﴿وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ﴾ [الحج: ٣٠].

وە کەسێك ڕێز لە دروشمەکانی خوای گەورە بگرێ وە بەجوانی جێبەجێی بکات و خۆی لە تاوان بپارێزێت ئەوە بۆ خۆی باشترە لای خوای گەورە، خوای گەورە ئەجرو پاداشتی زۆری ئەداتەوە .

لە کۆتاییدا : بزانە کە خێزان و ماڵ و منداڵمان ئەمانەتن لەگەردنمان ، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمویەتی : هەمووتان شوان و بەرپرسن و بەرپرسیشن لەو شوانیەتی و بەرپرسیاریەتییە ، پیاو شوان و بەرپرسە لەماڵەکەی خۆیدا وبەرپرسیارە لەو کەسانەی لەژێردەستیدان .

دەی با هەوڵدەین گەورەیی ئەم کات وموناسەباتانە بە ماڵ و منداڵەکانمان ئاشنا بکەین ، و ڕایان بێنین لەسەر ڕێز گرتن لێی ، و ئەنجامدانی کاری خێر وچاکە تیایدا ، و با هەل و دەرفەتەکان لەدەست نەدەین ، و کار بکەین پێش لەدەست چوونیان .

وصلَّى الله على نبينا محمد وآله وصحبه وسلم .

بەشی دووەم

حوکم و ئادابەکانی قوربانی کردن

پێناسەی قوربانی

١. قوربانی کە بە زمانی عەرەبی پێی دەوترێت: (الأضحية) بریتی یە لەو ئاژەڵەی کە سەردەبڕێت لە جۆری وشتر، مانگا، مەڕ وبزن لە ڕۆژانی جەژنی قورباندا وەکو نزیك بوونەوەیەك لەخوا.

بۆیە پێی دەوترێت (الأضحية) چونکە لەکاتی چێشتەنگاو (ضحى) یان بەرزبوونەوەی خۆردا سەردەبڕێت.

کەی قوربانی بوو بە یەکێک لە دروشمەکانی ئیسلام .

٢. قوربانی لەساڵی دووی کۆچی شەرعێنرا و بوو بە یەکێك لە دروشمەکانی ئیسلام و بە بەڵگەی قورئان و فەرموودە و یەکدەنگی زانایان. خوای گەورە فەرموویەتی :﴿ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَٱنْحَـرْ ﴿٢﴾ ﴾ [الكوثر]

وە لە پێغەمبەرەوە ﷺ جێگیربوە بە کردار وگفتار و موسڵمانانیش کاریان بەمەکردوە

فەزڵ و خێری قوربانی کردن

٣. قوربانی کردن کارێکی شەرعییە و نزیك بوونەوەیەکی گەورەیە لە خوای پەروەردگار، وە دروشمێکی ئاشکرای ئاینی پیرۆزی ئیسلامە، بۆیە دەبینین پێغەمبەر (ﷺ) و سەلەفی صاڵەحیش زۆر گرنگییان بە ئەنجامدانی قوربانی داوە بە شێوەیەك ئەو فەرموودانەی کە لە بارەی ئەنجامدان و ڕونکردنەوەی ئەحکامەکانیەوە هاتووە دەگەنە پلەی (التواتر الـمعنوي) چونکە زۆر زۆرن، وە پێغەمبەر (ﷺ) لە سەفەریشدا قوربانی ئەنجامداوە وەك چۆن کاتێك لەماڵدا بووبێت، وە ئەمانەیش هەموو بەڵگەن لە سەر گەورەیی و فەزڵی ئەم کارە پیرۆزە ، بەڵام هیچ فەرموودەیەکی صەحیح نەهاتووە سەبارەت بە دیاری کردنی بڕ و ئەندازەی پاداشتەکەی. پێشەوا **ابن العربی مالکی دەڵێت:**

(... سەبارەت بە قوربانی خەڵکی شتی سەیر دەگێڕنەوە کە صەحیح نین). [1] بۆیە ئەوانەی لە تۆڕە کۆمەڵایەتیەکاندا لەم بارەیەوە هەواڵ و ئەسەر دەگێڕنەوە وریای ئەم خاڵە بن.

[1] عارضة الأحوذي (٦/٢٢٨)

حوكمی قوربانی كردن

٤. قوربانی لای زۆربەی زانایان سوننەتی جەختلێكراوە و هەندێكیش لە زانایان بۆ ئەوە ڕۆیشتوون كە واجبە كە ئەمە مەزهەبی ئەبی حەنیفە و ڕیوایەتێكە لە مالك و ئەحمەدەوە و وتەی پەسەندكراوی ابن تەیمیەیە، بۆیە ناشێت و ناگونجێت بڕوادارێك كە توانای هەبێت و قوربانی نەكات.

ئەبو هورەیرە ﷺ دەڵێت پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمویەتی : ئەوەی توانای قوربانی كردنی هەیە و نایكات ئەوا با نزیك نوێژگەكەمان (مصلی) نەكەوێتەوە.[1]

كەوابوو باش وایە هەركەس توانای هەیە و خوای گەورە ماڵێكی پێ بەخشیوە با ڕەزیلی لێ نەكات و هەموو ساڵێک قوربانی بكات و دڵی ماڵە هەژارەكان خۆش بكات و خۆی لەم خێرە گەورەیە بێ بەش نەكات .

---

[1] رواه ابن ماجه (٣١٢٣) مرفوعاً ، ورجَّح البيهقي والحافظ ابم حجر أنَّه موقوف على أبي هريرة .

کێ دەتوانێ قوربانی بکات

٥. قوربانی کردن دروستە و مەشروعە بۆ هەموو خەڵکی: نێر، مێ، موقیم، ڕێبوار، گوندنشین، شارنشین، لەوڵاتی موسڵمانان بێت یان وڵاتی بێباوەڕان. تەنها ئەو کەسە نەبێت کە لە حەجدایە - لای مالك - ئەوا قوربانی ناکات، بەڵکو هەدی سەردەبڕێت، و ئەمەش وشەی پەسەندکراوی (ابن تەیمیە) و قوتابیەکەیەتی (ابن القیم) و هەروەها شێخ ابن (عوسەیمین)ە ڕەحمەتی خوایان لێ بێت .

قەرز کردن بۆ قوربانی

٦. ئەوەی پارەی قوربانی نییە، ئەوا ئاساییە قەرزی بۆ بکات ئەگەر توانی دواتر قەرزەکە بداتەوە، وەکو ئەوەی فەرمانبەربێت و لە مووچەکەی بیداتەوە، یان بە قیست بیکڕێت، بەڵام ئەگەر نەیتوانی بیداتەوە ئەوا باشتر وایە قەرزی بۆ نەکات بۆ ئەوەی شتێك نەکەوێتە ئەستۆی کە واجب نەبووە لەسەری.

کڕینی ئاژەڵی قوربانی بۆ کەسێکی تر

٧. یەکێك لەو خێر و صەدەقانەی کە سوننەتە ئەوەیە : دڵخۆشی ئەو کەسە بکەیت کە ناتوانێت قوربانی بکات بەوەی پارەکەی پێ بدەیت بیداتە حەیوانێک یان ئاژەڵێکی بەدیاری پێ بدەیت و بیکات بە قوربانی، چونکە عوقبەی کوڕی عامر دەڵێت: پێغەمبەری خوا ﷺ قوربانیەکانی لەنێوان هاوەڵانیدا دابەش دەکرد.[٢]

حیکمەت لە ئەنجامدانی قوربانی

٨. لە حیکمەتەکانی قوربانی:

أ.خواپەرستی کردن بەو شتەی کە پەروەردگار شەرعاندویەتی.

﴿ لَن يَنَالَ ٱللَّهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَلَٰكِن يَنَالُهُ ٱلتَّقْوَىٰ مِنكُمْ ﴾ (الحج : ٣٧) .

ب. زیندووکردنەوەی سوننەتی پێغەمبەر إبراهيم عليه السلام .

ج. سوپاسکردنی خوای میهرەبان لەسەر نیعمەتەکانی لەوانە نیعمەتی بەخشینی ئەو ئاژەڵە.

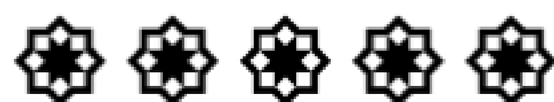
[٢] رواه البخاري (٥٥٤٧) ، ومسلم (١٩٦٥) .

د. بەشداری کردنی خەڵکی شارەکان لەگەڵ حاجیان لە هەندێ لە دروشمەکانی حەج.

هـ . ئاشکرا کردن و زیندووکردنەوەی یەکێك لە دروشمەکانی ئاینی پیرۆزی ئیسلام .

و . دڵفراوان کردن و دەرکردنی لە ڕەزیلی .

ز. دڵخۆشکردنی کەس و کار و منداڵ و خێزان و دراوسێ و خزمان و هەژاران بە تایبەتی بە دابەشکردنی گۆشتی قوربانی بە سەریاندا لە ڕۆژانی جەژندا.

قوربانی بکرێت باشە یان پارەی ئاژەڵەکە بکرێت بە خێر؟

٩. سەربڕینی ئاژەڵەکە و قوربانی کردن باشترە لە بەخشینی پارەکەی چونکە ئەو سەربڕینە دروشمێکی گەورەیە لە دروشمەکانی دینی ئیسلام و سوننەتی پێغەمبەری خوا ﷺ.

وەهەروەها بۆچوونی هەرچوار مەزهەبەکەیە و تەنانەت سەعیدی کوڕی موسەییب دەڵێت: ئەگەر کاوڕێك بکەم بە قوربانی پێم خۆشترە لەوەی سەد درهەم بکەم بەخێر. [1]

هەروەها لەبەر ئەوەی خواپەرستیەکی سەربەخۆیە و خوای گەورە فەرموویەتی :﴿ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَٱنْحَرْ ﴿٢﴾ ﴾ [الكوثر] جا ئەگەر خەڵکی لەمە بترازێن و لەبری ئەمە بەرەو پارە بەخشینەکەی بچن ئەوا ئەم دروشمە گەورەیە لەکاردەکەوێت و ون دەبێت.

---

[1] مصنَّف عبدالرَّزّاق (٣٨٨/٤)

قوربانی کردن بۆ مردوو

١٠. لەبنچینەدا قوربانی کردن بۆ زیندووەکان شەرعێنراوە، وەکو پێغەمبەری خوا ﷺ هاوەڵانی ئەنجامیان داوە کە بۆ خۆیان و خانەوادەیان قوربانیان کردووە.

جا قوربانی کردن بۆ مردوو دەکرێت بە دوو بەشەوە:

یەکەم : ئەگەر مردووەکە وەصێتی کردبێت بەوەی کەوا لە دوای مردنی قوربانی بۆ بکرێت: ئەوا وەصێتەکەی جێبەجێ دەکرێت.

دووەم : ئەگەر مردووەکە وەصێتی نەکردبێت بەوەی کەوا لە دوای مردنی قوربانی بۆ بکرێت: ئەوا ئەمەشیان دەبێت بە دوو بەشەوە:

أ . ئەگەر قوربانییەکە بە سەربەخۆیی بۆ مردووەکە بکرێت بە تەنها: واتە : کەسێک حەیوانێک بە جیا بکڕێت و بیکاتە قوربانی بۆ مردوویەک بەبێ ئەوەی مردوەکە پێشتر وەسێتی کردبێت ئەوا لەم حاڵەتەدا دروست نییە چونکە و هیچ بەڵگەیەکی لە سەر نەهاتووە و شێخی ئیسلام ابن تەیمیە دەفەرموێت : قوربانی کردن بۆ مردوو شتێکی ناسراو و بەربڵاو نەبووە لای سەلەف.

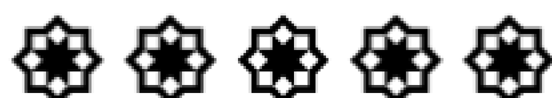
ب. ئەگەر مردووەکە هاوبەش بکرێت لە خێری ئەو قوربانییەی کە دەکرێت بۆ خێزانێك ئەوا دروستە ، وەکو ئەوەی کەسێك قوربانیەك بکات لەبری خۆی و خانەوادەکەی بە زیندو و مردووەوە.

کەواتە : گەر ویستت کەسێکی خانەوادەکەت کە مردووە لە خێری قوربانیەکە بەشدار ببێ ئەوا با نیەتت لەو قوربانیە ئەوە بێ کە خێرەکەی بۆ هەموو خانەوادەکەت بێ بە زیندووەکان و مردووەکانەوە .

قوربانی بە چی دەکرێت؟

١١. مەرجە بۆ دروستێتی قوربانی بەوەی کە ئاژەڵەکە وشتر و مانگا و مەڕ وبزن بەهەموو جۆرەکانیەوە بێت ، بە مریشک و پەلەور و ئەوانە ناکرێت چونکە خوای گەورە فەرموویەتی :

١٢. ﴿ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا لِّيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّنۢ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ ... ﴿٣٤﴾ ﴾ [الحج]

کاوڕێک بۆ یەک خێزان دەبێت

١٣. کاوڕێك لەبری یەك خێزان دەبێت، جا ئەگەر سەرۆکی خێزان بیکات لەبری هەموویان یان ئافرەتەکە بیکات ئەوا هەموویان دەگرێتەوە و دروشمەکە بەجێ هێنراوە.

ئەبو ئەیوبی ئەنصاری دەڵێت: لەسەردەمی پێغەمبەردا ﷺ پیاوێک کاوڕێکی دەکرد بە قوربانی بۆ خۆی و خێزانەکەی و لێیان دەخوارد و لێیشیان دەبەخشی.[1]

١٤. ئەگەر هاتوو خێزانەکە چەند برایەك و منداڵەکانیشیان بوون و هاوبەش بوون و پێکەوە نانیان دەخوارد ئەوا یەك قوربانی بۆ هەموویان دەشێت، بەڵام ئەگەر هەردانەیان خانوی سەربەخۆی خۆی هەبوو ئەوا چاك وایە هەردانە وقوربانیەك بۆ خۆی بکات.

١٥. ئەگەر پیاوێك زیاد لە یەك ژنی هەبوو ئەوا یەك قوربانی بۆ هەموویان دەشێت و بەسە.

[1] رواه الترمذي (١٥٠٥) ، وصحَّحه الألباني .

١٦. وشترێك لەبری حەوت کەس دەبێت، وە مانگاش بەهەمان شێوە لەبەر وتەکەی جابری کوڕی عبدالله ﵁ کە دەڵێت: لەگەڵ پێغەمبەری خوادا ﷺ لە ساڵی حودەیبیە وشترێکمان سەردەبڕی بۆ حەوت کەس و هەروەها مانگایش بۆ حەوت.[1]

١٧. دروستە خەڵکی تریش بەشداری بکەن لە مانگا یان وشترەکەدا با بەشداربووەکانیش نیەتی قوربانیان نەبێت، بەڵکو نیەتی نەزر یان گۆشت یان سەدەقە و شتی تریشیان هەبێت، چونکە هەرکەسە و بەنیەتی خۆی دەبێت ، جگە لە نیەتی گوێزەبانە چونکە گوێزەبانە و قوربانی پێکەوە کۆناکرێتەوە و گوێزەبانە دەبێ ئاژەڵێکی سەربەخۆی بۆ سەرببڕی .

---

[1] رواه مسلم (١٣١٨) .

١٨. دروستیشە کەمتر لە حەوت کەس بەشداربن لە وشتر یان مانگا، چونکە زۆرترینەکەی کە بریتی بێت لە حەوت کەس ئەوا بێگومان لەو ژمارەیە کەمتر دروست و ڕێگەپێدراوە.

١٩. دروست نییە زیاد لە یەك کەس بەشداربێت لە شەکێکدا، لەبەر نەبوونی بەڵگە لەوبارەیەوە هەروەکو چۆن نابێت زیاد لە حەوت کەس بەشداربن لە وشتر و مانگادا.

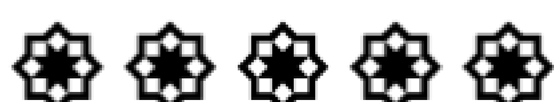
باشترین جۆری ئەو ئاژەڵەی دەکرێتە قوربانی

٢٠. باشترین جۆری ئەو ئاژەڵەی کە دەکرێت بە قوربانی، هەندێ لە زانایان دەڵێن باشتر وایە شەك بێت چونکە کرداری پێغەمبەری خوایە ﷺ ، و زۆرینەی زانایانیش دەڵێت: باشتر وایە وشتر بێت پاشان مانگا پاشان مەڕ و بزن.

بەڵگەشیان ئەم فەرموودەیەیە : (مَنِ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ غُسْلَ الْجَنَابَةِ، ثُمَّ رَاحَ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَدَنَةً، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ، فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَقَرَةً، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّالِثَةِ، فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ كَبْشًا أَقْرَنَ ...).[1]

واتە: لە ئەبو هورەیرەوە هاتووە، کە پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم فەرموویەتی: هەرکەسێ ڕۆژی هەینی خۆی بشوات، پاشان لەسەعاتی یەکەمدا ئامادەبێ لە مزگەوتدا وەك وشترێ بکات بەخێر ئاوایە، ئەوەی لە سەعاتی دووهەمدا بڕوات وەك ئەوە وایە مانگایەك بکات بەخێر، ئەوەی لە سەعاتی سێهەمدا بڕوات وەك ئەوە وایە بەرانێکی شاخدار بکات بەخێر ...

جا دەبینین لە فەرموودەکەدا وشتر پێش خراوە و مانگا بەپلەی دووەم هاتووە پاشان شەك.

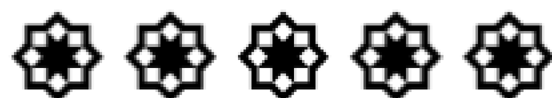
[1] رواه البخاري (٨٨١) ، ومسلم (٨٥٠) .

سیفاتی ئەو ئاژەڵەی دەکرێتە قوربانی

٢١. لە قوربانی کردندا باش وایە قەڵەوبێت و گۆشتی زۆربێت و ناتەواوی نەبێت و بەڕووکەشیش جوان و سەرنجڕاکێش بێت ، وە باش وایە نێر بێ و شاخدار بێت.

ئەبو ئومامەی کوڕی سەهل دەڵێت: ئێمە لە مەدینە ئاژەڵی قوربانیمان قەڵەو دەکرد و موسڵمانانیش بەهەمان شێوە قوربانیەکانیان قەڵەو دەکرد.[1]

ئەنەسی کوڕی مالك ﵁ دەڵێت: پێغەمبەری خوا ﷺ دوو کاوڕی گەورەی قەڵەو سوروتێکەڵ بەڕەشی دەکردە قوربانی.[2]

[1] ذكره البخاري في صحيحه معلّقا (١٠٠/٧) .

[2] البخاري (٥٥٦٤) ، ومسلم (١٩٦٦) .

تەمەنی ئەو ئاژەڵەی کە دەکرێت بە قوربانی

٢١. دەبێت ئاژەڵەکە گەیشتبێتە ئەو تەمەنەی کە شەرع بۆی دیاری کردووە بەم شێوەیە :

أ. **لە وشتردا** ئەوەیە کە پێنج ساڵی تەواوکردبێت و چووبێتە ناو شەشەمەوە.

ب. **لەمانگادا** ئەوەیە کە دوو ساڵی تەواوکردبێت و چووبێتە ناو سێ یەمەوە.

ج. **لە بزندا** ئەوەیە ساڵێکی تەواوکردبێت و چووبێتە ناو دووەمەوە.

د. **لە بەرخ و کاوڕیشدا** ئەوەیە شەش مانگی تەواوکردبێت و چووبێتە ناو حەوتەمەوە.

جا بۆیە پابەند بوون بەم تەمەنانەوە لەکاتی قوربانی کردندا کارێکی شەرعیە ودروست نییە لێیان لابدرێت و کەمتر لەمانە بکرێتە قوربانی بەڵام دروستە زیاد لەو تەمەنانە بکرێت.

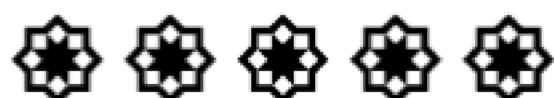
کاتی قوربانی کردن و سەربڕینی

٢٢. مەرجە قوربانی ئەو کاتە بکرێت کە شەرع دیاری کردووە.

بەوەی لە دوای نوێژی جەژنەوە لەبەر فەرموودەی:

((إِنَّ أَوَّلَ مَا نَبْدَأُ بِهِ فِي يَوْمِنَا هَذَا نُصَلِّي، ثُمَّ نَرْجِعُ فَنَنْحَرُ، فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ أَصَابَ سُنَّتَنَا...))[١]

بەڕائی کوڕی عازب دەڵێ: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: ((یەکەمین کارێ کە لەم ڕۆژەماندا دەستی پێدەکەین ئەوەیە کە نوێژ بکەین، پاشان بگەڕێینەوە و قوربانیی سەرببڕین، هەر کەسێ بەمجۆرەی کردبێ ئەوا لەسەر سوننەتی ئێمەیە...

[١] رواه البخاري (٩٦٨) ، ومسلم (١٩٦١) .

سەربڕینی ئاژەڵی قوربانی پێش نوێژی جەژن

٢٣. هەرکەس قوربانی پێش نوێژی جەژن کرد ئەوا لەسەری ناکەوێت و دروست نییە لەبەر فەرموودەی: ((وَمَنْ ذَبَحَ فَإِنَّمَا هُوَ لَحْمٌ قَدَّمَهُ لِأَهْلِهِ، لَيْسَ مِنَ النُّسُكِ فِي شَيْءٍ)). [٢] هەر کەسێکیش سەری بڕی بێ (پێش نوێژی جەژن) ئەوە گۆشتێکە و پێشکەشی ماڵ و منداڵی کردوە، ئەوە بە هیچ جۆرێ قوربانی نیە)).

کۆتا کاتی قوربانی کردن

٢٤. کاتی قوربانی کردن بە ئاوابوونی خۆری چوارەم ڕۆژی جەژن کۆتایی دێت ، بۆ نمونە گەر ڕۆژی شەممە جەژن بوو تا ڕۆژی سێ شەممە پێش خۆر ئاوابوون کاتی قوربانی دەمێنێ .

تێبینی : کەسێک پێش خۆرئاوابونی ڕۆژی چوارەم قوربانیەکەی سەربڕی ، بەڵام پاککردن و دابەشکردنەکەی کەوتە دوای خۆر ئاوابوونەوە ئەوا ئاساییە .

---

[٢] رواه البخاري (٩٦٥) ، ومسلم (١٩٦١) .

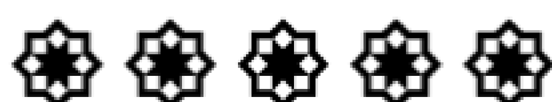
باشترین کات بۆ قوربانی کردن

٢٥. باشترین کات بۆ قوربانی کردن بریتیە لە ڕۆژی یەکەم دوای تەواوبونی نوێژی جەژن، هەر ڕۆژێك باشترە لەوەی دوای خۆی لەبەر دەستپێشخەری کردن لەکاری خێر و چاکەدا وچاك وایە دوای نەخات بۆ چوارەم ڕۆژ.

قوربانی کردن بەشەو

٢٦. دروستە قوربانی بە ڕۆژ یان شەو سەرببڕێت، بەڵام لەسەرەتای ڕۆژەوە چاکترە بۆ ئەوەی هەژاران ببینن چونکە دروشمێکی ئایینیە.

٢٧. ئەگەر کاتی قوربانی نەما و ئەمیش قوربانی نەکردبوو ئەوا هیچی لەسەر نییە ئەگەر سوننەت بوو. بەڵام ئەگەر نەزری کردبوو ئەوا وەکو قەزاکردنەوە ئاژەڵێك سەردەبڕێت وەکو قوربانیەکە.

لەمەرجەکانی قوربانی کردن

٢٨. لە مەرجەکانی قوربانی ئەوەیە کە سەلامەت بێت لە کەموکوڕی ، چونکە ئەوە خواپەرستیەکە و عیبادەتیش دەبێت چاك و تەواوبێت و خوا چاك و پاکە و چاك و پاکیش وەردەگرێت.

ئەو عەیبانەی کە نابێ لە حەیوانی قوربانیدا هەبێت

٢٩. لەسوننەتدا چوار عەیب هاتووە کە ڕێگرە ئەوانیش لەم فەرموودەیەدا ئاماژەیان پێکراوە: عَنْ الْبَـرَاءِ بْنِ عَازِبٍ ﵁ قَالَ : ((قَالَ رَسُولُ اللَّـهِ ﷺ : « أَرْبَعٌ لَا تُـجْزِئُ فِـي الأَضَاحِيِّ : الْعَوْرَاءُ الْبَيِّـنُ عَوَرُهَاْ ، وَالْـمَرِيضَةُ الْبَيِّـنُ مَرَضُهَاْ ، وَالْعَرْجَاءُ الْبَيِّـنُ ظَلْعُهَاْ ، وَالْكَسِيـرَةُ الَّتِي لَا تُنْقِي »)) [١] واتە: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: چوار ئاژەڵ بۆ قوربانی نابێت و دروست نیە بکرێت بە قوربانی : ئاژەڵێك کە چاوێك یان هەردوو چاوی کوێر بێت ، و نەخۆشیێکی ئاشکرا ، و شەلێکی ئاشکرا ، و لاوازێك کە ئێسکەکانی پوکابێتەوە .

---

[١] رواه أبو داود (٢٨٠٢) ، والترمذي (١٤٩٧) ، وغيرها ، وصحَّحه الألباني .

٣٠. نەخۆشی ڕوون و ئاشکرا: ئەوەیە کە نیشانەی نەخۆشیەکەی پێوە دیاربێت وەکو ئەوەی تای هەبێت و وای لێکردبێت نەتوانێت بلەوەڕێت و ئارەزووی خواردنی نەبێت و نەخۆشێکیش کە کاریگەری کردبێتە سەر گۆشتەکەی و تەندروستی تێك دابێت و برینێکی قوڵ کە کاریگەری لەسەرکردبێت. بەڵام نەخۆشی سووك ئاساییە یان شەلی و لاوازی کەم.

٣١. هەر نەخۆشیەکیش هاوشێوەی ئەو عەیب و نەخۆشیانە بن یان خراپتر ئەوا هەمان حوکمیان هەیە و ناشێت بۆ قوربانی وەکو ئەمانەی خوارەوە:

- کوێر چونکە ئەمەیان خراپترە لەوەی یەك چاوی نەبێت.
- ئەو ئاژەڵەی خەریکە دەمرێت و هێشتا نەمردووە، چونکە ئەوەی تووشی بووە خراپترە لە نەخۆشی و شەلی.
- دەستێك یان قاچێکی بڕابێتەوە ئەمەشیان خراپترە لە شەلی.

٣٢. گوێ و شاخ و کلك و دووگ: ئەگەر هەریەك لەمانە نەبوون لە بنەڕەتدا واتە بەو شێوەیە لەدایك بووبێت، ئەوا دروستە بەبێ کەراهەت، و ئەگەریش بڕابێتەوە ئەوا هەر دروستن بەڵام لەگەڵ کەراهەتدا، جگە لە کاوڕ نەبێت کە ئەگەر دووگی بڕابێتەوە ئەوا دروست نییە چونکە ئەوە کەموکورتیە لە بەشێکی سەرەکی و مەبەست لە ئاژەڵەکەدا.

٣٣. مەکروهە و باش نیە ئەو ئاژەڵە بکرێـتە قوربانی کە گوێی کون کراوە یان لەت کراوە بەدرێژی یان پانی، یان هەندێ لە ددانەکانی کەوتووە یان شاخی شکاوە.

قوربانی کردن بە ئاژەڵی خەسێنراو

٣٤. دروستە قوربانی بکرێت بەو ئاژەڵەی کە خەسێنراوە، ئەوەش لەبەر کردەوەی پێغەمبەری خوا ﷺ و هەروەها لەبەر ئەوەی گۆشتی ئەو ئاژەڵە بەو شێوەیەش هەر تێك ناچێت و بێ تام وکەم تام نابێت. هەروەکو چۆن دروستە بەو ئاژەڵەی کە نێرە و فەحلە.

٣٥. قوربانی بە دوو شت دیاری دەکرێت: بە قسە، وەکو بڵێت ئەمە قوربانیە، یان بەکڕینی بە نیەتی قوربانی.

٣٦. چەند حوکمێك لەسەر دیاری و دەستنیشان کردنی ئاژەڵی قوربانی بونیاد دەنرێت کە ئەمانەن:

- دروست نییە خاوەندارێتیەکەی بگوازرێتەوە بە کڕین یان بەخشین و شتی تر، چونکە ئەو کاتە وەکو نەزر وەهایە، مەگەر ئاڵوگۆڕ بکرێت بە ئاژەڵێکی لەخۆی چاکتر یان فرۆشتنی بۆ ئەوەی ئاژەڵێکی لەخۆی چاکتر بکڕێت.
- ئەگەر تووشی عەیب و ناتەواویەك بوو ئەوا دروست نییە بۆ قوربانی و واجبە لەسەری بیگۆڕێتەوە بە هاوشێوەی خۆی، مەگەر تووشی عەیبێك بێت بەبێ هۆکاری کەمتەرخەمی خاوەنەکەی ئەوا سەری دەبڕێت و دروستە.

- ئەگەر ون بوو یان دزرا ئەوا واجبە لەسەری یەکێکی تری وەکو خۆی بهێنێت، مەگەر بەبێ کەمتەرخەمی خۆی بووبێت ئەوا هیچی لەسەر نییە.
- ئەگەر بێچووی بوو ئەوا هەمان حوکمی دایکەکەی هەیە و لەگەڵیدا سەردەبڕدرێت.

٣٧. هەرکەس نییەتی قوربانی کردنی هەبوو پاشان نیەتەکەی بەتاڵ کردەوە ئەوا هیچی لەسەر نییە، مەگەر ئاژەڵەکەی دەستنیشان کردبێت ئەوا دەبێت سەری ببڕێت و دروست نییە بۆی پەشیمان بێتەوە و لەموڵکی خۆی دەری بکات.

٣٨. سوننەت وایە کەسەکە خۆی ئاژەڵی قوربانیەکەی سەرببڕێت ئەگەر زانی، چونکە ئەوە عیبادەتە و نزیك بوونەوەیە لەخوا و هەروەها کرداری پێغەمبەری خوایشە ﷺ کە ئەو پێشەنگە بۆ ئێمە، بەڵام ئەگەر نەیزانی ئاژەڵ سەرببڕێت ئەوا دەیداتە دەست یەکێکی تر بۆی سەرببڕێت.

٣٩. دروستە بریکاری بکرێت لە قوربانیدا، چونکە پێغەمبەری خوا ﷺ شەست وسێ وشتری بەدەستی خۆی سەربڕی لە حەجی ماڵئاواییدا و دواتر عەلی ڕاسپارد ئەوانی تر سەرببڕێت هەتا گەیشتە سەد دانە.

٤٠. باشتر وایە کەسێك ڕابسپێرێت بۆ سەربڕینەکەی کە خواناس و زانابێت بە چۆنێتی سەربڕین و چاك وایە موسڵمان کەسێکی ئەهلی کیتاب دەستنیشان نەکات بۆ سەربڕینی قوربانیەکەی.

نینۆك و موو لێ نەکردنەوە لە لاشە

٤١. هەرکەس نیەتی قوربانی کردنی هەبوو ئەوا با هیچ لەخۆی نەکاتەوە لە قژ و نینۆك و پێستی هەر لە دەستپێکردنی یەکەم ڕۆژی نۆمینەی حاجیان هەتا قوربانیەکەی سەردەبڕێت.

لە ئوم سەلەمەوە – رضي الله عنها – دەڵێت: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا دَخَلَتِ الْعَشْرُ، وَأَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يُضَحِّيَ، فَلَا يَمَسَّ مِنْ شَعَرِهِ وَبَشَرِهِ شَيْئًا»[1].

[1] : أخرجه مسلم (١٩٧٧).

واتە: ئەگەر دە رۆژی مانگی حاجیان دەستی پێکرد ویەکێکتان ویستی قوربانی بکات ئەوا با هیچ لە قژی لانەبات، ئیتر تووکی سەری بێت یان بن باڵی یاخود تووکەبەری، هەروەها نینۆکیش ئیتر هی دەست بێت یان قاچ، هەتا قوربانیەکەی سەردەبڕێت.

ئیتر لابردنەکەش بە تاشین بێت یان هەڵکەندن یان سووتاندن یان قرتاندن یان کورت کردنەوە وهەر شێوازێك و ئەو کارە دروست نییە تەنانەت بۆ مەبەستی خۆجوان کردنەوەش بێت بۆ نوێژی جەژن.

٤٢. ئەم حوکمە تایبەتە بەو کەسەی کە قوربانیەکە دەکات و کەسوکارەکەی هیچ یەکێك لەو حوکمانە نایانگرێتەوە لەنەهی، چونکە پێغەمبەری خوا ﷺ قوربانی کردووە بۆ خانەوادەکەی بەڵام لێیەوە نەهاتووە کە فەرمانی پێ کردبن بە خۆگرتنەوە لە قژ و نینۆك و پێست برین ورێگەپێدراوە کە تووك و نینۆك وپێست لەخۆیان بکەنەوە.

٤٣. ئەم نەهیانە تایبەتن تەنها بەو کەسەی کە قوربانیەکە دەکات، بۆیە ئەو کەسەی کە کراوە بە وەکیل و بۆ یەکێکی تر قوربانی دەکات یان وەسیەتی بۆ کراوە ئەوا نەهیەکە نایگرێتەوە.

٤٤. قوربانیکەر ئەگەر هاتوو تووك یان نینۆك یان پێستی لەخۆی کردەوە ئەوا کەفارەتی لەسەر نییە و ڕێگر نییە لەقوربانیەکەی و بەتاڵیشی ناکاتەوە وەکو هەندێك وا گومان دەبەن، و داوای لێخۆشبوون لە خوا دەکات.

٤٥. ئەگەر پێویستی کرد تووك و نینۆك و پێست لەخۆی بکاتەوە ئەوا ئاساییە و دروستە وەکو ئەوەی نینۆکی بشکێت وئازاری بدات و ئەمیش بیقرتێنێت، یان قژی دابەزێتە ناو چاوی و ئەمیش بیتاشێت یان کورتی بکاتەوە بۆ مەبەستی برینپێچی و چارەسەر و هاوشێوەی ئەو کارانە و قژشانەکردنیش ئاساییە ئەگەریش قژی لێ هەڵبوەرێت.

ئادابەکانی سەربڕینی ئاژەڵی قوربانی

٤٦. لەئادابەکانی سەربڕین ئەوەیە کەبەشێوەیەکی جوان ولەسەرخۆی ئاژەڵەکە پەلکێش بکرێت بۆ سەربڕین نەك بە توندی چونکە جارێکیان عومەری کوڕی خەتتاب ﷺ یەکێکی بینی کە بەتوندی ئاژەڵەکەی دەبرد بۆ سەربڕین ئەمیش پێی وت : ماڵئاوا، بەهێواشی و جوانی ببە بۆ مردن.

٤٧. تیژکردنی چەقۆ پێش سەربڕین، چونکە ئەوەی مەبەستە بریتیە لە ئاسوودەکردنی ئاژەڵەکە و سزانەدانی لەکاتی سەربڕینیدا، ئەمەش ئەو چاکە و ئیحسانەیە کە پێغەمبەری خوا ﷺ باسی کردووە و فەرموویەتی: " إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ وَإِذَا ذَبَحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الذَّبْحَ وَلْيُحِدَّ أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ فَلْيُرِحْ ذَبِيحَتَهُ " {رواه مسلم} واتە: خوا ﷻ) بە چاك ئەنجامدانی فەرز کردوە لەسەر هەموو شتێك، ئەگەر شتێکیان کوشت بە جوانی بیکوژن،

ئەگەر شتێکیان سەربڕی بە چاکی سەری ببڕن، با هەر یەك لە ئێوە تیغەکەی تیژبکات و، سەربڕاوەکە بــحەوێنێتەوە.

وە نابێت چەقۆکەش لەپێشچاوی ئاژەڵەکە تیژ بکات و ئاژەڵێك لەپێشچاوی ئاژەڵێکی تر سەرببڕێت چونکە ئەو ڕەفتارە پێچەوانەی چاکە و ئیحسانە.

٤٨. ڕووکردنە قیبلە بۆ کەسەکە وئاژەڵەکەش سوننەتە لەهەموو کاتێکدا، بەڵام بۆ هەدی وقوربانی زیاتر سوننەتە وزۆرتر جەختی لەسەرکراوەتەوە، وەکو لە ابن عەبباسەوە ﵄ هاتووە کە دەڵێت: " **ليجعل أحدكم ذبيحته بينه وبين القِبلة** " واتە: با ئاژەڵەکە بخاتە نێوان خۆی و قیبلەوە.

٤٩. قوربانی عیبادەتە، عیبادەتیش نیەت دیاری دەکات لەبەر ئەم فەرموودەیە: " **إِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَلِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى** " { متفق عليه}واتە: بەڕاستی کردەوەکان بەپێی نیەتەکانن، وە بۆ هەموو کەسێکیش بە گوێرەی نیەتەکەی بۆی دەنووسرێت.

وە نیەتیش دەبێت جیاکار بێت لە نێوان عیبادەت و عادەت لەوانە قوربانی. جا تەنها کڕینی قوربانیەکە و سەربڕینی لەکاتی دیاری کراوی خۆیدا بەسە بۆ ئەوەی نیەت بێت، و نیەتیش شوێنەکەی بریتیە لە دڵ و کردەوەکان نیشانەن لەسەری.

دوعا و زیکری کاتی سەربڕینی قوربانی

٥٠. (**واجب**)ە لەسەر ئەو کەسەی شتێك سەردەبڕێت لە کاتی سەربڕینیدا بڵێت: (**بِسْمِ اللَّه**) ، بەڵام لە کاتی سەربڕینی قوربانیدا سوننەتە دوای وتنی : (**بِسْمِ اللَّه**) بڵێت : (**وَاللَّهُ أَكْبَرَ**) ، واتە : دەڵێت : (**بِسْمِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرَ**) .

وە دوای وتنی (**بِسْمِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرَ**) کە (**واجب**)ـە ، سوننەتیش وایە بڵێت : (**اللهُمَّ تَقبَّلْ مِنِّي**) خوایە لێمی وەربگری و قەبوڵی بکەی .

جا ئەوەی واجب بێت (**بسم الله**) کردنەکەیە ، وئەوانی تر سوننەتن و واجب نین .

فرۆشتنی گۆشتی قوربانی

٥١. دروست نییە گۆشتی قوربانی و هەدی بفرۆشرێت و هەروەها پێستە وصوف و خوری و هیچ شتێکی بفرۆشرێت، چونکە ئەو شتەی کە بەندە دەیبەخشێتە خوا دروست نییە لێی پەشیمان بێتەوە و فرۆشتنیشی جۆرێکە لە پەشیمان بوونەوە. تەنانەت پێشەوا ئەحمەد دەڵێت: سبحان الله ! چۆن دەیفرۆشێت لەکاتێکدا ئەو بەخشیوەیەتی بەخوا ؟!

٥٢. بەڵام سوودبینین لە پێستەکەی ئەوا ئاساییە وهیچی تێدا نییە بەهەر شێوەیەك بێت، یاخود بەخشینی بە رێکخراوە خێرخوازیەکان کە دەیفرۆشن و پارەکەی دەکەن بە خێر.

کرێی قەصاب لە گۆشتی قوربانی

٥٣. دروست نییە هیچ بەشێك لەئاژەڵەکە بدرێت بە قەسابەکە لەبەرانبەر سەربڕین وپێستکرنەکەیدا.

چ کاتێک دروستە بەشی قەصابەکە بدرێت لە گۆشتی قوربانی

٥٤. ئەگەر قەسابەکە هەژار یان هاوڕێ و دۆست بوو ئەوا ئاساییە ئەگەر بەشی بدرێت یان وەکو دیاری بەبێ پێش مەرج ئەویش وەکو خەڵکی تر و بەڵکو لەپێشتریشە چونکە ئەو ڕاستەوخۆ بینیویەتی و تێکەڵی گۆشت و ورد و لەتکردنی بووە و زیاتر نەفسی بۆی دەڕوات.

خواردن لە گۆشتی قوربانی

٥٥. سوننەتە ئەو کەسەی قوربانی دەکات لە قوربانیەکەی بخوات و لێی ببەخشێت و بیدات بەخێر لەبەر ئەم ئایەتانە:

﴿ فَكُلُواْ مِنْهَا وَأَطْعِمُواْ ٱلْبَآئِسَ ٱلْفَقِيرَ ﴾

﴿ فَكُلُواْ مِنْهَا وَأَطْعِمُواْ ٱلْقَانِعَ وَٱلْمُعْتَرَّۚ كَذَٰلِكَ سَخَّرْنَٰهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ٣٦ ﴾

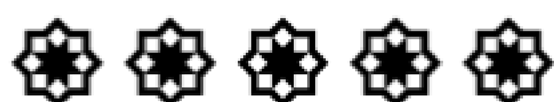
هەروەها لەبەر ئەم فەرموودەیە : ((فكُلُوا وَادَّخِرُوا وَتَصَدَّقُوا)).

واتە: بیخۆن و هەڵیبگرن و خێری لێ بکەن.

گۆشتی قوربانی چەندی دەبەخشرێت و چەندی دەتوانی هەڵبگری

٥٦. زانایان ڕاجیاوازن سەبارەت بە بڕ و ئەندازەی ئەو پشکەی کە دەخورێت و دەبەخشرێت، بەڵام ئەم بابەتە فراوانە و ئەوە ئاساییە وئەوەی پەسەندە ئەوەیە: سێ یەکی بخورێت وسێ یەکی بدرێت بەهەدیە ودیاری وسێ یەکیشی بدرێت بەخێر وسەدەقە و ئەمەش لە ابن مەسعود و ابن عومەرەوە گێڕدراوەتەوە کە ئەبو جەعفەری نەحجاس دەڵێت: زۆربەی زانایان لەوانە ابن مسعود وابن عومەر و عەتاء و ثەوری پێیان باشە سێ یەك بكرێت بەخێر وسەدەقە و سێ یەکیشی بدات بەخواردن بەخەڵکی و سێ یەکیشی خۆی خێزانی بیخوات.

وە ئەگەریش زیاد لەو ئەندازەیەش بخوات بۆ خۆی و خێزانی ئەوا دروستە.

بریکار و وەکیل لە قوربانیدا

٥٧. بریکاری لە قوربانیدا: ئەگەر خاوەن قوربانیەکە ڕێگەی دا بە بریکارەکەی کەوا لێی بخوا یان لێی بدات بەدیاری وصەدەقە ئەوا بۆی هەیە ئەگینا بەپێچەوانەوە بۆی نییە و دەبێت هەموو گۆشتەکە ڕادەستی خاوەنەکەی بکات.

وە دروستە کەسێک کە لە دەرەوەی وڵاتە کەسێک لە کوردستان بکاتە وەکیلی خۆی کە قوربانی بۆ بکات .

٥٨. واجبە بڕێك ئەگەر کەمیش بێت بکرێت بە سەدەقە و بدرێت بە هەژار و نەداران و بەڵگەی واجبێتش ئەم ئایەتەیە: ﴿ فَكُلُوا۟ مِنْهَا وَأَطْعِمُوا۟ ٱلْبَآئِسَ ٱلْفَقِيرَ ﴾

٥٩. دروستە بڕێك بدرێت بە ئەهلی زیممە، بەتایبەت ئەگەر هەژار یان دراوسێی قوربانیکەرەکە بوون یان خزمی بوون یاخود بۆ دڵڕاکێشانیان لەبەر گشتێتی ئەم ئایەتە: ﴿ لَّا يَنْهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ لَمْ يُقَٰتِلُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَٰرِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوٓا۟ إِلَيْهِمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُقْسِطِينَ ﴿٨﴾ ﴾

٦٠. لە فەرموودە صەحیحەکاندا ئەوە سابت بووە لە پێغەمبەری خواوە ﷺ لەیەکێك لە ساڵەکاندا نەهی کردووە لە هەڵگرتنی گۆشتی قوربانی، پاشان دوای ئەوە مۆڵەتی داوە، بۆیە نەهیەکە نەسخ بۆتەوە و ئەمەش وتەی زۆرینەی زانایانە.

سەربڕینی قوربانی لە شارێکی تر

٦١. ئەصل وایە قوربانی دەبێت لەشاری قوربانیکەردا بێت و هەرلەوێدا دابەش بکرێت، و دروستیشە لەدەرەوەی ئەو شارەشدا دابەش بکرێت لەبەر بوونی بەرژەوەندی وپێویستیەك، وەکو ئەوەی ئەگەر قوربانیەکی زۆر کرا و هەژار کەم بوو یان موسڵمانانی شارەکەی تر زیاتر هەژاربوون و پێویستی زۆرتریان بەیارمەتی هەبوو.

قوربانی کردن لەسەفەردا

٦٢. دروستە کەسێك لەسەفەریشدا بێت و لەغوربەتدا کەسێك لەشارەکەی خۆی بکات بە وەکیل وبریکار و لەبری ئەم ئاژەڵێك بکڕێت وبیکات بەقوربانی و بەسەر خزم و هەژارانی شارەکەیدا دابەشی بکات.

تێکەڵ کردنی قوربانی و گوێزەبانە بە یەک حەیوان

٦٣. قوربانی لەبری گوێزەبانە نابێت، چونکە هەریەکەیان عیبادەتێکی سەربەخۆیە و لەبەر هۆکارێکی تایبەت وجیاوازە لەوەی تر وشوێنی یەکتر ناگرنەوە ، وە هەروەها بە تێکەڵیش ناکرێ واتە یەک حەیوان نابێت سەربڕی بە نیەتی قوربانی و گوێزەبانەش چونکە ئەوە دوو عیبادەتی جیاوازن .والله أعلم

سەربڕینی حەیوانی قوربانی بەدەستی قەسابێکی نوێژنەکەر

٦٤. ئەو قوربانیەی کە کەسی نوێژ نەکەر سەری دەبڕێت دەکەوێتە سەر ئەوەی ئایا نوێژ نەکەر کافرە یاخود نا ؟

جا خیلاف لەنێو زانایاندا هەیە کەئایا کافرە یاخود موسوڵمانە گەر لەبەر تەمبەڵی نەیکات ، حەتمەن لەسەر بۆ چوونی ئەوانەی کەبەموتڵەقی نوێژ نەکەر بەکافر دەزانن ئەوا نابێ سەربڕاوی دەستی بخورێت ، وبەپێچەوانەشەوە لەسەر بۆ چوونی ئەوانەی پێیان وایە گەر لەبەر تەمبەڵی نوێژ نەکات کافر نابێ ئەوا سەربڕاوی دەستی حەڵاڵە .

جا بۆ دەرچوون و ڕزگار بوون لەم خیلافە باشتر وایە کەسێک یان قەسابێک قوربانیەکە سەر بڕێت کەنوێژ بکات نەک کەسی نوێژ نەکەر .

ئاژەڵی مێینە بۆ قوربانی

٦٥. قوربانی کردن بە ئاژەڵی مێینە دروستە بەڵام ئاژەڵی نێر باشترە .

ئەو ئافرەتەی کە شوی نەکردوە دەتوانێت قوربانی بۆ خۆی بکات؟

٦٦. قوربانی کردن سونەتێکی جەخت لەسەرکراوە لە حەقی هەموو پیاو وئافرەتێکدا کە توانایان هەبێت قوربانی بکەن.

وە بەشێک لە زانایان دەفەرمون : واجبە لەسەر ئەو کەسەی کە توانای هەیە ، وەهیچ جیاوازیش نیە کە ئافرەتەکە هاوسەرگیری کردبێ یان نەیکردبێ.

ابن حزم (ڕەحمەتی خوای لێبێ) لە کتێبی المحلی دا دەفەرموێت:

" قوربانی کردن بۆ ئەو کەسەی لەسەفەردایە وەکو ئەو کەسەیە کە لە ماڵی خۆیدا بێت وهیچ جیاوازی نییە ، وەبەهەمان شێوە بۆ ئافرەتیش. لەبەرئەوەی خوای گەورە فەرمویەتی :(وافعلوا الخير) ، واتە: کردارە خێر وچاکەکان ئەنجام بدەن ، وە قوربانی کردنیش لە کارێکی خێر وچاکە .

قوربانی کردن بە حەیوانی ئاوس

٦٧. دروستە مەڕی ئاوس بکرێت بەقوربانی ، گەر هیچ یەکێک لەو عەیبانەی تێدا نەبێ کەلەشەرع دا باس کراوە "

بەنیسبەت بێچووەوە : گەر بەزیندوویی دەر چوو حەتمەن پێویستە سەر ببڕدرێت چونکە نەفسێکی ترە وسەر بەخۆیە " .

عەیبدار بوونی حەیوانی قوربانی پێش سەربڕینی

٦٨. شیخ ابن عثیمین (ڕەحمەتی خوای گەورەی لێبێ) دەڵێت :

بۆ نموونە : پیاوێک مەڕێک دەکڕێت بۆ قوربانی ودەس نیشانی دەکات پاشان پێی دەشکێت ، و وای لێدێت ناتوانێت لەگەڵ مەڕە ساغەکاندا ڕێ بکات ، لەم حاڵەتەدا سەری دەبڕێت ودەبێت بۆ قوربانی ؛ چونکە کاتێ دەس نیشانی دەکات وەک ئامانەتی لێ دێت ، وکاتێ کەئەمانەت بوو وخۆی دەستی نەبوو لەعەیبەکەیدا یاخود کەم تەرخەم نەبوو ئەوا هیچ زەمانێکی لەسەر نی یە ودروستە بیکات بەقوربانی. الشرح الممتع .

ناوهێنانی خاوەن قوربانی لە لایەن قەصابەوە

لە کاتی سەربڕینی ئاژەڵی قوربانی

٦٩. پرسیار ئایا مەرجە لەکاتی سەربڕینی قوربانیدا قەصابەکە بڵێت : لەبری فڵان کەس؟

شیخ ابن عثیمین رحمە اللە تعالی لەوڵامدا گوتویەتی :

گەر بڵێت : لەبری فڵان ئەوا باشترە ، چونکە پێغەمبەر ﷺ لەکاتی سەربڕینی قوربانیدا دەیفەرموو : **(اللهم هذا منك ولك، اللهم هذا عن محمد وآل محمد)**،واتە : خودایە ئەمە لەتۆوەیە وبۆ تۆیە ، خودایە ئەمە لەبری موحەمەد وکەس وکاری موحەمەدە .

خۆ ئەگەر ئەوەش نەڵێت ئەوا نیەتەکە کافیە.

وە ئیمامی النووي رحمە اللە تعالی دەڵێت :گەر کردی بەوەکیل ، وە نیەتی هێنا لەکاتی سەر بڕینەکەدا ، ئەوا بەسە وپێویست بەنیەتی وەکیل ناکات .

بەڵکو تەنانەت گەر وەکیلەکەش نەزانێت ئەو حەیوانە حەیوانی قوربانیە ئەوا زیانی نی یە ودروستە "المجموع" (٨ / ٤٠٦).

حیکمەت چی لەوەی کە ئەگەر کەسێک بیەوێت قوربانی بکات نابێ موو لە خۆی بکاتەوە و نینۆکی بقرتێنێ؟

٧٠. زانای پایەبەرز محمد بن صالح العثيمين (ڕەحمەتی خوای گەورەی لێبێ) لەوەڵامدا دەفەرموێت:

یەکەم :لە نیعمەتەکانی خوای گەورە لەسەر بەندەکانی ، ئەوەیە کە کاتێک خەڵکی شار وشارۆچکەکان پرۆسەی حەج ئەنجام نادەن بەهۆی بەژداری نەکردنیانەوە، شەرع فەرمانی کردوە بەوانەی کە لە شار وشارۆچکەکانن قوربانی ئەنجام بدەن بۆ ئەوەی لەگەڵ حاجیاندا هاوبەشی بکەن لەهەندێک لەو خواپەرستیەی کە لەو پرۆسەیەدا ئەنجامی دەدەن.

دووەم :هەروەها وەکو چۆن ئەو کەسەی کە قوربانی ئەنجام دەدات هاوبەشی کردوە لەگەڵ هەندێک لەو خواپەرسیانەی کە حاجی ئەنجامی دەدات کە سەربڕینە، بەهەمان شێوە خۆ گرتنەوەی لە موکردنەوە ونینۆک بڕین هاوبەشیە لەگەڵ حاجیاندا بەوەی کە ئەوانیش لە کاتی ئیحرامدا خۆیان لە موو لەخۆکردنەوە ونینۆک بڕین دەگرنەوە.

ڕێگر و بەربەستەکانی نەکردنی قوربانی

٧١. هەندێك بۆچوونی هەڵـە بووەتـە هـۆی دوور کەوتـنەوەی زۆرێـك لە موسڵمانان لە ئەنجامدانــی قـوربانی کە بریتین لە:

* زۆربەی خەڵك وا دەزانن یان وا تێگەینراون !کە (مەڕێك یان بزنێك) تەنها بۆ یەك نەفەرە!!! بەڵام لە ڕاستیدا لە سەردەمی پێغەمبەردا ﷺ پیاو ئاژەڵێکی (مەڕێك یان بزنێك)ی دەکرد بە قوربانی بۆ خۆی و خێزانی و منداڵەکانی.

* زۆربەی خەڵك وا دەزانن یان وا تێگەینراون !کە نابێت خاوەنی قوربانییەکە و منداڵەکانی لە گۆشتەکەی بخۆن !بەڵام لە ڕاستیدا لە فەرموودەکانی پێغەمبەردا ﷺ ڕوونکراوەتەوە کە خاوەنی قوربانییەکە سوننەتە خۆی لـێی بخوات و دروستیشە (سێیەکی حەیوانەکە) بخوات و (سێیەکی) تری هەڵبگرێت و ئەو (سێیەکە)کەی تری ببەخشێت.

لە ڕاستیدا ئەم دوو بۆچوونە هەڵەیە دوو ڕێگری زۆر کاریگەر و بە هێزن بۆ نەکردنی قۆچ و قوربانی لە ناو موسڵماناندا !

ـ چونکە زۆربەی موسڵمانان دەڵێن :ئێمە ناتوانین بۆ سەری هەر نەفەرێـك قوربانی ئەنجام بدەین لە بەر ئەوەی ئەرکێـکی قورس و گرانە ! ئەمەش زۆر ڕاستە و پێچەوانەشە بۆ فەرموودەکەی پێشوو کە لە سەردەمی پێغەمبەردا ﷺ پیاو ئاژەڵێکی (مەڕێك یان بزنێك)ی دەکرد بە قوربانی بۆ خۆی و خێزانی و منداڵەکانی.

ـ هەروەها زۆربەی موسڵمانان دەڵێن :ئێمە ئەگەر دروست بێت خۆمان لە گۆشتی قوربانییەکە بخۆین و دروستیش بێت (سێیەکی حەیوانەکە) بخۆین و (سێیەکی) تریشی هەڵبگرێن ئەوا هەموو ساڵێك قوربانی دەکەین، چونکە وەك ووتراوە ئەو کاتە دەبێتە :(جەژنێك و دوو قوربان).

پێغەمبەری خواش ﷺ فەرموویەتی : موژدە بدەن و خەڵك ڕاومەنێن، وە کار ئاسانی بکەن و شت لە سەریان قورس مەکەن.

* زۆربەی خەڵك وا دەزانن یان وا تێگەینراون کە لەتەمەندا تەنها یەك جار قوربانی دەکرێت !!!بەڵام لە ڕاستیدا وانیە و بەڵکو (سوننەتێکی جەخت لەسەرکراوە) بەڵکو هەندێک لەزانایان دەفەرمون (واجبە) هەموو خێزانێك هەموو ساڵێك قوربانی بکەن مادام توانای داراییان هەبێ .

هەندێک لە هەڵە و بیدعە و داهێنراوەکانی قوربانی

٧٢. قوربانی ئەو پەرستشە پیرۆزە و ئەو دروشمە گەورەیەی ئایینی پیرۆزی ئیسلامە ـ وەك هەموو جۆرەکانی تری پەرستشەکان و دروشمەکانی ئاینە پاك و بێ کەم و کوڕییەکەی ئیسلام ـ بێ بەش نەبووە لە کۆمەڵێك بیدعەی ڕەش و داهێنراوی نەفامەکان و ئەوانەی لایان داوە لە ڕێگای ڕاست، بۆیە بە پێویستم زانی ئاگادارت بکەمەوە لە بیدعە و داهێنراوەکانی قوربانی.

لەوانە :

١. قوربانی کردن بە مەبەستی خۆ دەرخستن و شانازی کردن بە سەر خەڵکەوە .

٢. هێنانی مەلایەك بۆ ئەوەی ئامادەی سەربڕینی قوربانیەکە بێت!

٣. چاو ڕەشتنی حەیوانی قوربانی پێش سەربڕینی!

٤. پارچە پەڕۆیەکی سوور دەخەنە ملی حەیوانەکە!

٥. مووروو و بەن بەستن بە شاخی حەیوانەکەوە!

٦. شەکری کوڵۆ یان نوقڵ یان شیرینی دەخەنە ناو دەمی حەیوانەکە لە کاتی سەر بڕینیدا!

٧. دوعا و ویرد خوێندن بە گوێی حەیوانەکەدا!

٨. نەووتنی (بِسْمِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرَ) لە کاتی سەر بڕینی قوربانیەکەدا بە هۆی مەشغووڵ بوون بە هەندێك ویردی تری نا شرعیەوە!

٩. ووتنی نیەت بە زمان لە کاتی سەر بڕینیدا، چونکە جێگای نیەت تەنها دڵە.

١٠. ووتنی (لەڕێی خوا و مەولوودی پێغەمبەر ﷺ) لەکاتی سەر بڕینی قوربانیەکەدا، چونکە دەبێت تەنها بڵێت :(بِسْمِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرَ) وەك لە سوننەتی پێغەمبەردا هاتووە ﷺ.

١١. نەخواردنی گۆشتی قوربانی لە لایەن خاوخێزان و خاوەنی قوربانیەکەوە، چونکە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت (كُـلُوا)واتە :لێی بخۆن.

١٢. هەندێك لە خەڵك دەڵێت : ئەگەر حەیوانێك پێش جەژن دیاری بکرێت بۆ قۆچ و قوربانی ئەوا نابێت لـێی بخۆیت و دەبێت هەمووی ببەخشیت !!!

ئەم شتە لە سەردەمی پێغەمبەردا ﷺ نەبووە و پێچەوانەشە بۆ فەرموودەی (کُـلُوا) وە ئەم بیدعەیەش بۆتە هۆی دوور کەوتنەوەی زۆرێك لەو جۆرە خەڵکانە لە ئەنجامدانی قوربانی کردن !

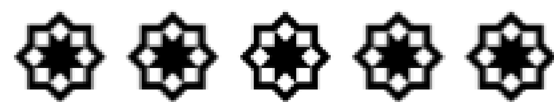
١٣. فرۆشتنی پێستی قوربانیەکە یان بەخشینی بە قەصابەکە لە جیاتی کرێی سەر بڕینەکە.

١٤. دابەش کردنی گۆشتی قوربانییەکە بە سەر هەموو دراوسێکاندا ئەگەر چی دەست کورت و موحتاجیش نەبن لە بەر لۆمە و تانەی خەڵك، چونکە صەدەقە تەنها بۆ فەقیر و هەژارانە.

١٥. شاردنەوەی خوێنی قوربانییەکە لە ژێر خاکدا، بە مەبەستی ئەوەی کە ئەو خوێنە تێکەڵ نەبێت بە ئاوەڕۆ (مەجاری) چونکە وا دەزانن خوێنی قوربانی موبارەکە.

١٦. لە هەڵەكانی خەڵكی لە گۆشتی قوربانی یەكسانی لە دابەش كردنی گۆشتی قوربانییەكەدا بە سەر هەموو ماڵەكاندا وەك یەك !!! ئەمەش بووەتە هۆی نەمانی دادپەروەری لە نێوان ئەو خێزانانەی كە ژمارەیان زۆرە بەرامبەر بەوانەی كە ژمارەیان كەمە! یانی نابێت ماڵێكی هەشت كەسی و ماڵێكی دوو كەسی وەكو یەك گۆشتیان پێ بدەی .

كەواتە :دەبێت بەش و پشكی ئەو خێزانانەی كە ژمارەیان زۆر ترە زیاتر بێت لەوانەی كە ژمارەیان كەمترە . والله أعلم .

٧٣. چۆنێتی نوێژی جەژن و هەندێ لە حوکم و ئادابەکانی

١ . نوێژی جەژن دوو ڕکاتە و بەم شێوەیە ئەنجام دەدرێت :

دوای (الله أکبر)ە نوێژ دابەستن و پێش خوێندنی سورەتی فاتحیە حەوت (الله أکبر) دەکرێت پاشان سورەتی فاتیحە دەخوێنرێت پاشان سورەتێکی تر دەخوێنرێت.

لە ڕکاتی دووەم لە پاش (الله أکبر)ی هەستانەوە و پێش خوێندنی سورەتی فاتحیە پێنج (الله أکبر) دەکرێت پاشان سورەتی فاتیحە دەخوێنرێت پاشان سورەتێکی تر دەخوێنرێت.

٢. لە پێغەمبەری خواوە ﷺ هیچ نەهاتووە کە لەنێوان (الله أکبر)ەکان هیچ زیکرێکی کردبێ ، بەڵام لە ئیبنو مەسعودەوە هاتووە (ڕەزای خوای لێبێت) لە بەینی هەموو (الله أکبر)ەکان (سبحان الله) و (الحمد لله) و تەسبیحاتی کردوە.

٣. پێغەمبەری خوا ﷺ لە ڕکاتی یەکەم لە دوای سورەتی فاتیحە سورەتی "سبح اسم ربك الأعلى"ی دەخوێند، وە ڕکاتی دووەم لە دوای سورەتی فاتیحە "هل أتاك حديث الغاشية"ی دەخوێند.

٤. ئەگەر نوێژخوێن چەند تەکبیرەیەك فریای نەکەوت، ئەوا پێویست بە قەزا کردنەوەی ناکات و وەکو ئیمام دەکات ئەوەنەی فریاکەوت ئەوەندە دەخوێنێت، ئەگەر ڕکاتێکی لە دەست چوو ئەو ڕکاتە قەزا دەکاتەوە بەشێوەی نوێژی جەژن.

٥. نوێژی جەژن بانگ و قامەتی نیە ، و نوێژی سونتەتیش نییە لە پێش و پاشی .

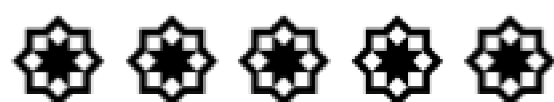
٦. ئیمام سەرەتا دەست دەکات بە نوێژ پاشان وتار دەخوێنێت.

٧. سونتەتە دانیشت بۆ وتار و گوێگرتن وە بێدەنگ بوون.

٨. ئەوەی نوێژی جەژنی لە دەست بچێت دروستە قەزای بکاتەوە، بەشێوەی نوێژی جەژن.

٩. هەرکەسێك هات و فریای نوێژەکە نەکەوت وە ئیمام وتاری دەخوێند با دابنیشێت گوێ لە وتارەکە بگرێت پاشان نوێژی جەژن قەزا بکاتەوە، تاوەکو هەردوو خێرەکەی لە دەست نەچێت.

١٠. ئەگەر ڕۆژی جەژن کەوتە ڕۆژی جومعەوە ئەو کەسەی کە ئامادەی نوێژی جەژن دەبێ با ئامادەی نوێژی جومعەش ببێت ، ئەمە باشتر و چاکترە بۆ دەرچوون لە خیلاف .

٧٤. سوننەت و ئادابەکانی جەژن

١ ـ خۆ شۆردن بۆ جەژن .

٢ ـ خواردنی چەند دەنکە خورمایەك بەر لە دەرچوون لەماڵ **بۆ نوێژی جەژنی ڕەمەزان** ، وە سوننەتە بە تاک بیخۆی سێ یان پێنج یان حەوت ، **بەڵام** سوننەتە بۆ جەژنی قوربان هیچ نەخۆی تا دەگەڕیتەوە لە نوێژی جەژن .

٣ ـ خۆ جوان کردن و خۆ ڕازاندنەوە لە جەژندا .

٤ ـ دەرچوون بۆ نوێژگە (المصلى) .

٥ ـ ڕۆیشتن وگەڕانەوە لە نوێژگە (المصلى) سوننەتە بە پێ بچیت بۆ نوێژی جەژن .

٦ ـ ڕێگا گۆڕین : پێغەمبەر ﷺ ئەگەر ڕۆژی جەژن بوایە ڕێگاکەی دەگۆڕی، واتە: لە ڕێگایەکەوە بڕۆیشتایە بۆ مزگەوت لە ڕێگایەکی ترەوە دەهاتەوە.

٧ ـ جەژنە پیرۆزە کردن لە یەکتر: کە بەیەك گەیشتین سوننەتە بەم شێوەیە پیرۆز بایی لەیەکتر بکەین: تقبل الله منا و منكم.

٧٥. هەندێ لە هەڵە و تاوان و سەرپێچی خەڵکی لە ڕۆژی جەژندا

١ـ زیندوکردنەوەی شەوی جەژن و تایبەت کردنی بە عیبادەت .

٢ ـ دوا کەوتنی هەندێك خەڵك لە نوێژی جەژن بەهۆی ئەوەی نوێژی جەژن بە سوننەت ئەزانن لەکاتێکدا واجبە لەسەر پیاوان .

٣ ـ وازهێنان لە نوێژ کردن بەهۆی سەرقاڵ بون بە جەژن و سەردان کردنی خزم و کەس و کار بەتایبەتی وازهێنان لە نوێژی جەماعەت .

٤ ـ هەندێ لە پیاوان بە مەبەست و بیانوی خۆ جوانکردنەوە ڕیشیان ئەتاشتن لەکاتێکدا ڕیش تاشین حەرامە .

٥ ـ بەکارهێنانی بۆنی خۆش و عەتر و گوڵاو لەلایەن ئافرەتانەوە چ لەماڵ بەمەبەستی پێشوازی کردن لە میوان یان بە مەبەستی دەرچوون لە ماڵ .

٦ ـ وازهێنانی ئافرەتان لە پۆشاکی شەرعی و گەڕانەوەیان بۆ سەر جلی ناشەرعی و تەسك نیوە ڕوت لەبەر کردن بەبیانوی خۆشی جەژن و پێشوازی کردن لە میوان .

٧ ـ تەوقە کردنی ئافرەتان و پیاوان لەگەڵ یەکتر بەهەمان شێوە کوڕان و کچانی باڵغ بوو بەمەبەستی جەژنە پیرۆزە و بەبیانوی دڵپاکی و خزمایەتی .

٨ ـ چاو نەپاراستن لە ئاست نامەحرەم و تێڕوانینی حەرام .

٩ ـ یاری کردن بە تەرەقە و هاوشێوەکانی: ئەمەش ئەبێتە هۆی ترساندن و ڕاچەڵەکاندنی موسوڵمانان .

١٠ ـ تایبەت کردنی ڕۆژی جەژن لەلایەن هەندێ خەڵکی بێ ئاگا بەسەردان کردنی گۆڕستان و تازەکردنەوەی تەعزیە .

پاشکۆی کتێب

چەند زانیاریەک سەبارەت بە (أيام التشريق)

(سێ ڕۆژەکەی دوای جەژنی قوربان)

* أيام التشريق : بريتی يە لە : سێ ڕۆژی دوای يەکەم ڕۆژی جەژنی قوربان ، وە پێشی دەوترێ ڕۆژانی مينی چونکە حاجيان ئەو سێ ڕۆژە لە مينا دەمێننەوە و ڕەجمی شەيتان دەکەن .

* أيام التشريق ئەو ڕۆژە دياريکراوانەيە کە خوای گەورە فەرمانمان پێ دەکات کە زيکر و يادی بکەين .

* أيام التشريق ڕۆژانی جەژنە و ڕۆژانی خواردن و خواردنەوە و دەربڕينی خۆشی و شادی و گەياندنی سيلەی ڕەحم و زيکر و يادی خوای پەروەردگارە .

* ڕۆژانی تەشريق ڕۆژانی جەژنە و حەرامە ڕۆژووی تيا بگريت .

وآخر دعوانا أنِ الحمدُ لله رَبِّ العالمين